

БАВОВНИКОВА СОВКА

Helicoverpa armigera (Hübner, 1808) на амброзії полинолистій

Виявлено масове поширення бавовникової совки на амброзії полинолистій у посівах люцерни, соняшнику та на площах після збирання озимої пшениці на півдні Донецької області. Ступінь пошкодження совкою суцвіть амброзії подекуди сягає 50%. Забур'янення посівів люцерни амброзією полинолистою спричинює розвиток та розмноження цього широкого поліфага.

амброзія полинолиста (*Ambrosia artemisiifolia* L.), забур'янення, карантинний бур'ян, фітофаг, бавовникова совка *Helicoverpa armigera* (Hübner, 1808)

Бавовникова совка *Helicoverpa armigera* (Hübner, 1808) (Lepidoptera: Noctuidae) — фітофаг, багатодітна комаха, космополіт [1—3].

На території України поширена в АР Крим, областях Степової зони, а також осередково в Лісостепу, подекуди у Поліссі. Розвивається у двох поколіннях, в АР Крим — у трьох. Метеликам властива майже цілодобова активність [1]. Це доволі мінлива за зовнішніми ознаками та біологічними особливостями комаха, гусениці якої завдають шкоди понад 120-ти видам рослин, а за масового розмноження — значних збитків посівам бавовнику, кукурудзи, сорго, сої, нуту, конопель, томатів та інших рослин [1, 2, 4—7].

На території України у Запорізькій, Черкаській, Харківській областях у 2011 р. гусеницями бавовникової совки протягом вегетаційного періоду пошкоджено до 35%, в АР Крим та Кіровоградській області — 55—60% рослин соняшнику, качанів кукурудзи, овочевих культур. В осередках Донецької, Запорізької та Харківської областей пошкодження ними соняшнику та кукурудзи сягало 84% рослин [8].

Зустрічається на сухих луках, пасовищах, орних землях, в степу та балках [9]. Виникнення осередків підвищеної чисельності гусениць совки ймовірно повсюдно за нормальної перезимівлі, в разі теплої, помірно вологої погоди весняно-літнього періоду вегетації та наявності нектароносів в період льоту метеликів, що

Л.М. ЯРОШЕНКО,
кандидат сільськогосподарських наук

Н.К. ФІЛАТОВА,
науковий співробітник
Інститут захисту рослин НААН

Е.Г. АБАШИН,
провідний спеціаліст
Державна фітосанітарна інспекція
Донецької області

підвищує плодючість комах, їх чисельність і шкідливість гусениць [8].

Зимує шкідник у стадії лялечки в ґрунті на глибині 5—15 см. Виліт метеликів з лялечок розпочинається навесні, як правило, за прогрівання ґрунту на глибині 10 см до 15—16°C і встановлення середньодобової температури близько +18—20°C. Період відкладання яєць дуже розтягнутий і триває не менше 20-ти днів. Середня плодючість становить 500—1000, максимальна — 3000 шт. Різні чи навіть один вид рослин в окремі періоди розвитку неоднаково приваблює для відкладання яєць. Це зумовлено залежністю від ступеня розвитку волосків на рослинних покривах, а також від виділення речовини, до складу якої входять мурашина та щавлева кислоти. Гусениці за період розвитку, який триває 7—12 днів, линяють 5 разів і відповідно досягають 6-ти віків. Спочатку вони живляться тією частиною рослини, на яку було відкладене яйце, надалі — всією рослиною [1].

Восени, за відсутності корму, совка живиться і на бур'янах [9, 10]. За обстежень у 2012 році території півдня Донецької області у першій декаді вересня нами виявлено бавовникову совку масово на рослинах амброзії полинолистій (*Ambrosia artemisiifolia* L.) у посівах люцерни (рис. 1, 2). Кількість гусениць різного віку на 1 м² в середньому становила від 8 до 20 екземплярів. Інколи пошкодження рослин амброзії полинолистій, особливо генеративних органів, становило близько 50%.

На цьому ж полі гусениць совки також спостерігали на рослинах люцерни, щиріці загнута (*Amaranthus retroflexus* L.), споришу (*Polygonum aviculare* L.). Пошкодження на вказаних рослинах були незначними. За подальших обстежень бавовникову совку масово виявлено також на рослинах амброзії у посівах соняшнику та на стерні озимої пшениці (рис. 3).

Отже, масове пошкодження суцвіть амброзії полинолистій бавовниковою совкою значно зменшує насінневий запас карантинного бур'яну у ґрунті. Однак, як відомо, бавовникова совка є шкідником багатьох сільськогосподарських культур. Згідно з даними [11] на 01.01.2013 р., поширення амброзії

розії полинолистій (*Ambrosia artemisiifolia* L.) у посівах люцерни (рис. 1, 2). Кількість гусениць різного віку на 1 м² в середньому становила від 8 до 20 екземплярів. Інколи пошкодження рослин амброзії полинолистій, особливо генеративних органів, становило близько 50%.

Рис. 1. Бавовникова совка *Helicoverpa armigera* (Hübner, 1808) на амброзії полинолистій у посівах люцерни (Першотравневий р-н, Донецька область), 2012 р., фото Л.М. Ярошенко

Рис. 2. Бавовникова совка *Helicoverpa armigera* (Hübner, 1808) на амброзії полинолистій (Першотравневий р-н, Донецька область), 2012 р., фото Л.М. Ярошенко

полинолистої на території України становить 3523138,4417 га, зокрема у Донецькій області забур'янена нею площа — 1016796,0400 га, що лише спричинює розвиток та розмноження цього широкого поліфага. Ця обставина є ще однією з причин для своєчасного проведення заходів контролю карантинного виду — амброзії полинолистої.

Рис. 3. Бавовникова совка *Helicoverpa armigera* (Hübner, 1808) на амброзії полинолистій (Першотравневий р-н, Донецька обл., 2012 р.), фото Л.М. Ярошенко

ЛІТЕРАТУРА

1. Довгань С.В., Гук Т.І. Бавовникова совка — небезпечний шкідник: [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.golovdergzahist.com.ua>

2. Cunningham J.P. Learning in *Helicoverpa armigera* (Lepidoptera: Noctuidae): a new look at the behaviour and control of a polyphagous pest / J.P. Cunningham, M.P. Zalucki and S.A. West // Bulletin of Entomological Research. — 1999. — № 89. — P. 201—207.

3. Nutritional indices of the cotton bollworm, *Helicoverpa armigera*, on 13 soybean varieties / B. Naseri, Y. Fathipour, S. Moharramipour and V. Hosseiniaveh // Journal of Insect Science. — 2010. — Vol. 10. — P. 1—14.

4. Киль В.И. ДНК-полиморфизм и генетическое разнообразие популяций яблонной плодовой и хлопковой совок по микросателлитным локусам / В.И. Киль // Научный журнал КубГАУ. — 2010. — №62 (08). — С. 1—10.

5. Bahram Naseri. Lysozyme activity and some fitness parameters of *Helicoverpa armigera* on five maize hybrids / Bahram Naseri and Foroogh Rahimi Namin // J. Crop Prot. — 2012. — № 1 (1). — P. 17—25.

6. Diagnostic protocols for regulated pests — *Helicoverpa armigera* EPPO Standards PM 7/19. — Bulletin OEPP/EPPO Bulletin 2003. — № 33. — P. 289—295.

7. Subramanian S. Genetic variability of the bollworm, *Helicoverpa armigera*, occurring on different host plants / S. Subramanian, S. Mohankumar // Journal of Insect Science. — 2006. — № 6. — P. 1—8.

8. Прогноз фітосанітарного стану агроценозів України та рекомендації щодо захисту рослин у 2012 р. / Міністер-

ство аграрної політики та продовольства України, Національна академія аграрних наук України, Головна державна інспекція захисту рослин. — К. — 2012.

9. Ключко З. Совки України / З. Ключко. — К.: Видавництво Раєвського, 2006. — 248 с.

10. Хлопковая совка: [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://cherkassy-biozahist.com.ua/publ/2-1-0-38>.

11. Карантинний стан АР Крим та областей: [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://golovderzhkarantyn.gov.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=145&Itemid=1.

**Ярошенко Л.Н.,
Філатова Н.К.,
Абашин Э.Г.**

**Хлопковая совка
Helicoverpa armigera (Hübner, 1808)
на амброзии полыннолистной**

Обнаружено массовое распространение хлопковой совки на амброзии полыннолистной в посевах люцерны, подсолнечника и на площадях после уборки озимой пшеницы на юге Донецкой области. Степень повреждения совкой соцветий амброзии иногда достигала 50%. Засоренность посевов люцерны амброзией полыннолистной способствует развитию и размножению этого широкого полифага.

амброзия полыннолистная (*Ambrosia artemisiifolia* L.), засоренность, карантинный сорняк, фитофаг, хлопковая совка *Helicoverpa armigera* (Hübner, 1808)

**Yaroshenko L.M.,
Filatova N.K.,
Abashyn E.H.**

Cotton bollworm *Helicoverpa armigera* (Hübner, 1808) on common ragweed

In the south of Donetsk region was found mass distribution of cotton bollworm on common ragweed in lucerne and sunflower crops and also on areas, where winter wheat harvest was gathered. The extent of damage of common ragweed inflorescences by cutworms sometimes reached 50%. Infestation of lucerne crops by common ragweed promotes development and reproduction of this broad polyphage.

common ragweed (*Ambrosia artemisiifolia* L.), weed infestation, quarantine weed, phytophage, cotton bollworm *Helicoverpa armigera* (Hübner, 1808)

Рецензент:
Сторчоус І.М., кандидат
сільськогосподарських наук
Інститут захисту рослин НААН